

eP Primera fila **ICULT**

Ucronies i distopies

La literatura catalana inventa passats alternatius i futurs apocalíptics

ERNEST
Alòs

'ELS AMBAIXADORS'

1949: un 'thriller' a la República Catalana

Potser és perquè imaginar-se una Catalunya futura és una possibilitat que ja està més que normalitzada en el debat polític i les converses quotidianes. Independent, federada, dialogant i moderada o amb tancs rodant per la Diagonal, monolingüe o no, a la Unió Europea o fora, pròspera, arruïnada o convertida en un escenari de Mad Max. El cas és que plantejar escenaris alternatius per al passat, el present i el futur del país ha passat també a ser moneda corrent en les lletres catalanes. Tant si és per la via de les ucronies (situar uns fets en un escenari en el qual la història ha transcorregut per altres camins alternatius) o de les distopies (el contrari d'una utopia, la hipòtesi d'un futur sinistre si tot el que avui va malament segueix anant a pitjor).

En el premi Josep Pla d'aquest any, *Els ambaixadors* (Destino), Albert Villaró planteja aquest passat alternatiu: el 1934, el general Batet dona suport a Companys en lloc de detenir-lo per proclamar la república catalana i, després d'una breu guerra, Catalunya acaba sent independent amb el suport de França, el 1940 és envaïda pels nazis i el 1944 l'alliberen la divisió Leclerc-Escofet i la Resistència local. El 1949 la governa la democràcia cristiana de Carrasco i Formiguera i té un seriós problema amb el país veí, governat pel dictador Sanjurjo i que mai ha paït la secessió. La hipòtesi de partida és improbable, però el llibre funciona amb la brillantor i coherència interna de la *Patria* de Richard Harris o la ironia de les novel·les de Philip Kerr. Per no parlar dels espectaculars *cameos* de personatges com Josep Pla,

►► A dalt, recreació d'un dels Spitfire catalans que apareixen a 'Els ambaixadors'. A sota, cartell d'un míting al mateix llibre.

Tísner, el comissari Creix, el pistoler *faiero* Justo Bueno o el professor Fassman. Encara que no és recomanable explicar gran cosa més perquè Villaró va revelant a poc a poc aquest escenari històric alternatiu. «Si hagués començat amb una pàgina de manual d'història no hauria tingut la mateixa gràcia», assegura.

HUMOR I AVENTURA // «No és un esforç per als lectors sinó un estímul més», explica. «La literatura té una part molt important de joc», defensa Villaró. Vegeu per exemple (a dalt) l'Spitfire amb les ensenyes de l'aviació de la república catalana, una esquadrilla dels quals manté un combat heroic sobre el cel d'El Escorial. El personatge principal, un antic comando de la Resistència, àlies mossèn Farràs, en la línia del Bernie Gunther de Kerr («els meus personatges són

sempre una mica descreguts», matisa Villaró) torna al servei des del seu retir a Andorra. Però comparteix protagonisme amb un planter de secundaris entre els quals destaca un Josep Pla corresponsal i espia català a Madrid. «Volia fer veure com la gent, en contextos diferents, pot evolucionar de maneres diferents», explica. Precisament aquest és l'exercici intel·lectual, liberal i antidogmàtic, que està darrere dels exercicis acadèmics d'història ficció. «Hi ha els grans moviments històrics, però també les decisions individuals determinen la història», opina aquest historiador i escriptor andorrà.

El llibre acaba amb una llarga sèrie de biografies alternatives de personatges que moren molt abans del que van fer en realitat (un dels serveis de mossèn Farràs ha estat encarregar-se del *Dragon Rapide* d'aquell prometedor general que es deia Franco) o que tenen una vida més llarga i agraïda que la que realment van tenir. Ja que un cop

de dretes va triomfar i no hi va haver guerra civil, el règim espanyol té al capdavant jerarques com José Antonio Primo de Rivera i José María Gil Robles). Borís Skósyrev, l'exiliat rus que va intentar convertir-se en Borís I de Andorra, ha preferit en canvi matar Stalin, deixant lloc al retorn de Trotski. Carmen Polo intenta infructuosament unes segones nupcies amb Onassis. I alguns personatges reben una reparació simbòlica, com Escofet, convertit en el De Gaulle català. Això sí, hi ha una cosa que no canvia mai: Samaranch acaba amb el seu fosc passat perdonat i aconseguint els Jocs de l'any 1992.

Lamentablement, haver deixat el futur tan tancat dificulta que Villaró es plantegi fer-ne seqüeles. Tot i que encara queda camp obert per a preqüeles. «El sabotatge a Franco no estaria malament», comenta.

'GERMANS DEL SUD'

2013: una decadent potència mundial

L'any 1213, el rei Pere II venç els croats francesos a Muret, en lloc de deixar orfe el nonat Jaume I. La història podria haver canviat una mica. O un bon tros, com planteja Hèctor Bofill (l'Hèctor López Bofill, candidat frustrat a diputat per Solidaritat Catalana per la Independència) a *Germans del sud* (Edicions 62). Bofill no es limita a fer caure Occitània sota l'esfera de la Corona d'Aragó sinó que («si guanyem, ho fem amb tota la pompa», es va dir l'autor) reescriu a partir d'aquell punt d'inflexió tota la història d'Europa. No, encara més: de tota la cultura occidental.

Catalunya governa el 2013 una confederació que controla dos terços de l'actual França, mig Espanya, les illes d'Itàlia i en un pimplam s'annexiona Alger. Els catalans han protagonitzat el Renaixement i aquesta cultura neolatina és vigent encara avui: aurigues en lloc de cotxes, polítics amb togues de gala... ¿I Espanya? No va arribar a existir, els almoràvits van acabar amb Castella i avui els espanyols són bascos, portuguesos, catalans, andalusins granadins... o mossàrabs sotmesos a Catalunya i en plena lluita per obtenir la independència des de la seva oprimida capital, Toledo. «Faig un plantejament de literatura fantàstica, de ciència-ficció, que és d'on bec», precisa. L'aire a *Dune* sobrevola tot el llibre (com el *Pere el Gran*, l'immens portaaeronaus volador orgull de la flota i acabat d'avarar a Marsella). El seu heroi, reconeix, ve directament del Paul Atreides de Frank Herbert (hi ha també molt Asimov, i combats que semblen trets directament d'*El juego de Ender* i *Starship troopers*).

DOLENTS, PERÒ NO TANT // A *Germans del sud* els catalans oprimeixen els pobres mossàrabs. «Aquest és el principal punt irònic de la novel·la. La inversió dels papers. Però en el fons la Confederació és una mica millor

Barcelona no tan sols acaba destrossada en la literatura: imatge de la pel·lícula 'Los últimos días', dels germans Pastor.

Albert Villaró, guanyador del Pla amb 'Els ambaixadors'.

En el premi Josep Pla d'Albert Villaró, la independència arriba el 1934

David Castillo, autor de 'Barcelona no existeix'.

que l'Espanya actual, sent els dolents encara els faig una mica bons», explica Bofill. I en plena crisi davant potències mundials com Mongòlia. «En el fons, el que faig és desconfiar del caràcter de la política catalana; en l'àmbit polític sempre hem sigut uns incompetents». Amb aromes a

space opera, el llibre acaba amb aire, directament, d'opereta italiana, amb una escena final delirant de punyals, màscares, fills secrets i desmai que ni *Il trovatore*.

'BARCELONA NO EXISTEIX'

2040: Somalilàndia al passeig de Sant Joan

Passem de la ucronia a la distopia. Una fórmula que ja han tocat allarg dels últims anys, sigui amb tocs fantàstics o de *steam punk*, Marina Espasa (*La dona que es va perdre*, amb una Barcelona amenaçada per una plaga d'homes talp), Víctor Nubla (*El regal de Gliese*, invasió alienígena a Gràcia), Maiol de Gràcia (*La peixera*), Sebastià Jovani (*Emet o la revolta*, en una Gràcia sotmesa a les multinacionals i els erasmus el 2017), Joan Lluís-Lluís (*Aiguafang*; catàstrofe ecològica i immigrants esclavitzats) i Dolors Millat (*Terra inhòspita*: el 2048 la Netkràcia, el govern de les multinacionals, ha clausurat les biblioteques, i els sentiments es controlen amb pastilles). Una producció tan d'acord amb temps de crisi com la fantasia històrica amb moments d'èpica nacional.

L'últim que s'ha incorporat a la tendència és David Castillo, amb *Barcelona no existeix* (Empúries). L'any 2040, una ciutat enfonsada des de la sortida de l'euro està dividida entre un centre controlat per una gerontocràcia, les restes de la decrepita classe política, i una perifèria sense control. Encara que als soterranis hi apareixen les Milícies de la Joventut, un moviment sobre el qual escriu un reportatge un periodista, fet que ha permès a Castillo passar-s'ho la mar de bé «inventant drogues» i descarregar la seva decepció pel rumb del periodisme i l'edició (els d'ara, no els del 2040: que d'això es tracta quan s'aborden distopies o utopies: «És un reflex del que està passant, exagerat», apunta).

UN PUTIFERI // Castillo ha recorregut a les seves moltes lectures de J. G. Ballard, el William Gibson de *Neuromante* i l'imaginari de *Blade Runner* per intentar que la seva intenció inicial, «intentar escriure una novel·la d'idees», es convertís en «una cosa ràpida». I també Calders i Pedrolo. I Víctor Balaguer, García Espúche i Carandell per inventar una ciutat decadent, amb sexe, drogues, incultura i pobresa. «He utilitzat reflexos de la ciutat del XVII i el XVIII per fer la ciutat futurista, que torni a ser un putiferi», explica. Que és tant com dir que anem marxa enrere. I encara un altre referent, una altra de les seves aficions: «L'ambient de màgia, quiromància, espiritisme, perquè tota la novel·la semblés una sessió d'espiritisme en clau d'humor». Per cert, en aquesta Barcelona del 2040 l'independentisme va acabar malament. «La capacitat de resistència està castrada. I, ¿per què? La diferència entre Catalunya i Espanya s'hauria de marcar en el territori de la cultura i l'honoradesa. I...». ≡

JAUME
Subirana

Sobre què

Al món de les lletres en general, i en el sector editorial en particular, també es viu entre cops de porta, corrent d'aire, menús cada vegada més lacònics i sopes amb més Maizena, i la sensació que et fan aixecar els peus mentre passen l'escombra i van recollint, que algú s'escura la gola a prop com convidant-nos a marxar... Anem fent llista de llibreries que pleguen, el Grup 62 anuncia els canvis que l'integren ja del tot a Planeta, acabem de saber que tanca Edi.Cat, pioners del llibre digital en català, i cinc anys de retallades i retards en els ajuts i de reducció sostinguda de les vendes de llibres s'han emportat avançaments, encàrrecs i tarifes més o menys dignes...

En moments com aquests, de tota manera, ara que ens recorden que hem de recordar **Joan Vinyoli** alguns que no el llegien quan **Xavier Folch** l'editava, jo crec que és bo evocar en quines circumstàncies personals, editorials, polítiques, fins i tot econòmiques si voleu, van escriure i van publicar els seus llibres (no només els primers) **Salvat-Passeit, Carner, Riba, Calders,**

El món de les lletres viu entre cops de porta i corrent d'aire

Foix, Bonet, Brossa, la Rodoreda d'abans de *La plaça del Diamant*, el **Moncada** d'abans de *Camí de sirga*.

Fa 2.000 anys el gran **Horaci** escrivia convençut de la perennitat de la pròpia obra, més duradora que el bronze (*Exegi monumentum aere perennius*), però ja al renaixement **Petrarca** es plany perquè té la impressió com si els versos els hagués escrit en el vent (la imatge no és de **Dylan**). Amb el romanticisme, **John Keats** escollirà el famós epitafi que parla d'un el nom del qual va ser escrit en l'aigua; **Jacint Verdaguer** a *Vora la mar* es demana «per què escriure més versos en l'arena?» i vol fer-ho amb estels i, ara fa uns anys, **Narcís Comadira** replicava dient que ell escriu sobre benzina... Aire, aigua, sorra, benzina; si el que escrivim ja és sempre temporal, i efímer, ¿què n'hem de dir d'allò sobre què escrivim? Tant si ens referim als temes com si parlem de suports, vivim i escrivim (sempre ha estat així) entre cops de portes. ≡